

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δέκατος τρίτος

Συνδρομή ἑτήσια : Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. - Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτήσιαι - Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως : Ὅδῳ Σταδίου, 6

14 Φεβρουαρίου 1882

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

[Ἐκ τῶν τοῦ Rudolf Kleinpaul].

Ἐπὶ ἀρχαίων σαρκοφάγων ἀπαντῶμεν οὐ σπανίως ἀπεικονίσεις ἀρματοδρομιῶν, ἐνθα τὰ ἄρματα ἠνιοχοῦσιν ἐρωτιδεῖς πτερωτοί· τὸ θέμα δὲ τοῦτο ἐξελέγετο ἰδίως διὰ σαρκοφάγου ἀποθανόντων νέων ὡς λαλοῦν σύμβολον τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἐν τῇ βατικανικῇ Αἰθούσῃ τῆς Συνωρίδος (Sala della Biga), ἐνθα συνήχθη ἀξιοθαύμαστος συλλογὴ πάντων τῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους ἀναφερομένων καλλιτεχνημάτων, ἴστανται κατὰ τὰς τέσσαρας παραστάδας τέσσαρες τοιοῦτοι ὑπὸ οἰανδήποτε ἔποψιν ἐνδιαφέροντες σαρκοφάγοι.

Ἐφ' ὁμοίαν ἔποψιν δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ Στάδιον τῶν Ἀθηναίων ὡς τόπος ἐξίλασμου παιδρῶν διὰ τὸ ἀπέναντι κείμενον νεκροταφεῖον τῶν διαμαρτυρομένων, οἱ δὲ νεώτεροι ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ὡς ἐπιθανάτιος ἀγῶν παρά τοὺς αὐτόθι τάφους.

Ὡς οἱ Ἕλληνες νεανίαι, οὕτως ἠγωνίσθησαν οἱ νεκροὶ οὗτοι τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως. Τὸ στάδιον αὐτῶν ἦτο ὁ κόσμος, ἢν αὐτοὶ διέτρεζαν ζῆνοι ὄντες, ὡς γενναίους δὲ σταδιοδρόμοις παρέχουσι αὐτοῖς οἱ ἐπιγενέστεροι στέφανον καὶ δάφνην. «Ὅν οἱ θεοὶ εὐλογῆτωσι μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ βίου, τοῦτον θεωροῦμεν εὐτυχῆ ἐν Ἑλλάδι», ἔλεγεν ὁ σοφὸς Σόλων τῷ βασιλεῖ τῶν Αὐδῶν. Τὸ δὲ εὐτυχεῖν τὸν ζῶντα καὶ ἔτι ἐν κινδύνοις πλέοντα ναυτίλον ἐνέχει τὴν αὐτὴν ἀθεβαιότητα καὶ ἀορισίαν ὡς ἡ ἀνακῆρυξις καὶ στέψις τοῦ ἀθλητοῦ, πρὶν ἢ νικήσῃ.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι, οἱ νεκροὶ, ἐνίκησαν· δὲν δύναται πλέον νὰ ὀλισθήσῃ καὶ πέσῃ, φθάσαντες εἰς τέρμα καλὸν, καὶ ἀναπαύονται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ὑπὸ τὴν σκιάν ὑψηλῶν κυπαρίσσω!

Ὁ βίος εἶνε ὁ γενικὸς ἀγῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· εἶνε τὸ παιγνίδιον ὅπερ παίζομεν ἅπαντες, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, γέροντες ἢ παῖδια, αὐθένται οἱ δούλοι. Καὶ ἡ μικρὰ Ἀσπασία ἀκόμη, τὸ θυγάτριον τοῦ Ἰωνᾶ Κίγγ, τὸ ὡς ἄνθος οὕτως ἐξανθήσασιν

«The flower fadeth, Isai. 40,8»

καὶ ὅπερ ὁ τεθλιμμένος πατήρ προσφωνεῖ ἐλληνοιστὶ διὰ τῶν λέξεων «Ἀσπασία χαῖρε» ἠγωνί-

σθη τοῦτον τὸν ἀγῶνα· συμμετέσχεν αὐτοῦ καὶ ὁ Ἰωάννης Βερνάρδος Busch, ὁ θαλαμηπόλος τῆς βασιλείσεως τῆς Ἑλλάδος, ὃν ἀποχαριστίζει ἡ ἰδία σύζυγος διὰ τῶν στίχων·

Unsere Hallen mögen schwinden,
wenn die Seelen sich nur finden.

Καὶ δὴ καὶ διὰ τοὺς ἀσημοτέρους τῶν ἐνταῦθα κειμένων δυνάμειν ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο νὰ συμπεράνωμεν περὶ πολυκινήτου ὑπάρξεως, περὶ πολλῶν ἀγῶνων, πολλῶν βελῶν καὶ σπενδονήσεων τῆς μαινομένης τύχης. Εἰς ὀλίγων ἐξ αὐτῶν τὸ ἐν τῇ κοιτίδι βαυκαλίσιμα ἐρρήθη ὅτι ἐμελλον νὰ εὕρωσι τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν ἐν Ἀθήναις, ἐν ἐλληνικῇ γῇ, ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῶν, λέγω, ἦτις ἔκειτο ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Δανίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ. Μεταξὺ δὲ τῶν Γερμανῶν πλεονάζουσιν ἕνεκα τῶν πολιτικῶν συνδυασμῶν οἱ Βαυκροὶ καὶ Ὀλδεδούργιοι· ὁ κτηνίατρος Λεονάρδος Reinert ἐκ Weidenbach, ἡ θαλαμηπόλος Ἐλίσα Laweg ἐκ Varel, ὁ Chr. Jr. Th. Fabricius ἐκ Φρειδριχστάτης, οἵτινες ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ τῆς συζύγου τοῦ Ἀμαλίας εἰλκυσθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, ἡ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων μέγιστον τιμωμένη καὶ δὴ ὡς μεγίστη εὐεργέτις αὐτῶν ἐξυμνηθεῖσα, ἀπέθανε μακρὰν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' αἱ γυναῖκες αὐτῆς καὶ οἱ ὑπηρεταὶ ἔμειναν ἐν τῇ ξένη, ἐν τῇ ξένη εἰς ἡν ὑπορῦθησαν τίς οἶδε μὲ ὅποσον βεβαρημένην καρδίαν, ἐνθα τίς οἶδε ὅποσον μακρὰν καὶ ἐπίπονον βίου πορείαν ἐπεραίωσαν.

Μεγαλειτέραν σπουδαιότητα ἀποκτᾷ ἡ κερμοίωσις ἡμῶν, ἂν ὁ βίος τῶν μεταστάντων εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ὑπῆρξεν ἀληθῆς αἰματηρὸς ἀγῶν ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς. Πρῶστος τις Βεττεράνος, ὁ Ἐδουάρδος φὸν Ἔντεν, ὅστις ὡς Πρῶστος ἀξιωματικὸς τοῦ ἰππικοῦ εἶχε μετᾴσχει πᾶν στρατιῶν τοῦ 1813 ἕως 1815, εἶτα δὲ κατὰ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ἦτο βοηθὸς τοῦ διασώμου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἀπέθανεν ὡς Ἕλληνας στρατηγὸς τῷ 1854 ἐν Ἀθήναις. Μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου ὑπερήσπισε τῷ 1821 τὸ Μεσολόγγιον καὶ συνέδεσε τὸ ὄνομά του μετὰ τοῦ ὀνόματος πόλεως, ἐν ἣ κείνται πολλοὶ φιλέλληνες, ἐν ἄλλοις δὲ ὁ κόμης Νόρμαν καὶ ὁ λόρδος Βύρων, οὗ ἔμεινε αὐτόθι τοῦλάχιστον ἡ καρδία. Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τούτῳ

κειμένων εἶνε πολλοὶ φιλέλληνας, ἐν οἷς καὶ ἡ κόμισσα Clara von Saporta, τὸ γένος von Stetten ἐξ Οὐλμ, θανούσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1835, «ἡ ὑπὸ πάντων τῶν γνωρισάντων αὐτὴν Ἑλλήνων ἐξόχως τιμηθεῖσα καὶ ἀγαπηθεῖσα». Ἄλλ' ἄλλη τις εὐγενῆς κυρία, ἐκλέξασα τὰς Ἀθήνας ὡς τόπον διαρκoῦς διαμονῆς καὶ ἀνήκουσα εἰς τὰ ἔξοχα πρόσωπα τῆς νέας πόλεως, ἡ δούκισσα τῆς Πλακεντίας, δὲν εἶνε τεθαμμένη ἐν τῷδε τῷ νεκροταφείῳ, ἀλλὰ κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικoῦ, πλησίον τῆς αὐτοῦ μνημῆς καὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ὑψοῦ.

Ἡ παράδοξος αὕτη γυνή, ἥτις ποτὲ ἔθαλλεν ἐν τῇ αὐτῇ Ναπολέοντος τοῦ Α' καὶ ἦτο κυρία τῆς τιμῆς τῆς Μαρίας Λουίζης, εἶτα δ' ἀπεφάσισεν, ἔτι νεαρὰ οὕτα καὶ ὠραία, νὰ διαγάγῃ βίον ἥρεμον καὶ θεωρητικὸν ἐν τοῖς Ἰλιουσίοις αὐτῆς, ἥτις ἐκ πάντων τῶν ἐγκοσμίων ἐφαίνετο οὐδὲν φοβουμένη καὶ, ὡς ὁ Κρεβιλλάν, οὐδὲν πλέον ἀγαπῶσα παρὰ τοὺς μεγάλους αὐτῆς κύνες, τοὺς συνοίκους καὶ συντραπέζους αὐτῆς, δι' οὓς διετῆρει ἴδιον μάγειρον καὶ ἴδιον θεράποντα, εἰς οὓς εἶχεν ὠρισμένα ἴδια δωμάτια καὶ μεταξίνας κλίνας, μεθ' ὧν συνειστιάτο ἐν τῇ αὐτῇ τραπέζῃ, εἶχεν ὅμως παρμυγιστόν τινα φόβον, ἦτοι τοῦ νὰ ταφῇ ζῶσα. Διὸ ἐσκίεπτετο νὰ διατάξῃ ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτῆς, ἵνα μετὰ θάνατον κατατεθῇ ἐπὶ νεκρωσίου κλίνης καὶ μετενεχθῇ εἰς εὐαερον θόλον ἔχοντα δύο θύρας, τὴν μὲν ἔσωθεν, τὴν δὲ ἔξωθεν ἀνοιγομένην. Παρ' αὐτῇ ὦρισε νὰ τεθῇ δέσμη ἀνθῶν βαρυδύμων καὶ φιάλῃ οἴνου βορδιγαλικoῦ, ἵνα ἐν περιπτώσει ἐξεγέρσεως δυνηθῇ νὰ ἀνακτῆσῃ τὰς αἰσθήσεις αὐτῆς καὶ δυνάμεις. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐπιδράμωσι λησταὶ καὶ πνίξωσιν αὐτὴν ἐν τῷ τάφῳ, ἐξησφάλισεν εἰς τινα βωμολέον ποιμένα εἰσόδημα δεκαπεντακισχιλίων δραχμῶν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ κατοικῇ ἐν τῷ πρώτῳ πατώματι τοῦ μνημείου καὶ νὰ φρουρῇ τὸν ὕπνον τῆς. Τοῦτο δὲ τὸ μνημεῖον εἶδον πράγματι ὅτε μετέβην εἰς τὴν μνημὴν Πεντέλης, καὶ ἀληθῶς μοι ἀνέωξεν αὐτὸ ποιμὴν Σπαρτιάτης. Ἄλλ' οὐτ' ἐκεῖνος ἐφαίνετο οἰκῶν αὐτόθι, οὔτε ἠδυνήθη νὰ ἴδω που τὴν ἀνοδοδέσμη καὶ τὸν βορδιγαλικὸν οἶνον οὔτε τι ἄλλο ἐκ τῶν σχεδικοζομένων ὑπὸ τῆς δουκίσσης ἀμυντικῶν κατὰ τοῦ θανάτου μέσων. Προέρχεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ αἰφνιδίως ἐπελθόντος κατὰ τὴν πέμπτην τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος δεκάδα θανάτου, ὡς ἐκ τοῦ ὁποῖου δὲν ἐπορόφθησε νὰ γράψῃ τὴν διαθήκην αὐτῆς.

Ἀγωνιστῆς τῆς ἰδίας τιμῆς ὑπῆρξεν ὁ διδάκτωρ A. E. Justus von Velsen, ἀκόλουθος παρὰ τῇ ἐν Ἑλλάδι πρωστικῇ πρεσβείᾳ, γεννηθεὶς ἐν Posen τῷ 1826, θανὼν δ' ἐν Ἀθήναις τῷ 1860, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁποῖου κατ'εἰσῆγησιν τῆς πενθούσης μητρὸς ἐγράφησαν οἱ στίχοι

Wenn gleich dein Grab dem Mutterauge fern,
bist du dem Mutterherzen ewig nah.

ἦτοι

ἂν καὶ ὁ τάφος σου μακρὰν τῶν μητρικῶν ὀμμάτων,
σύ αἰώνιος εἶς' ἐγγὺς τῆς μητρικῆς καρδίας.

Ὁ γνωστὸς οὗτος ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ ἀνὴρ ἔππεσε μονομαχῆσαι πρὸς τινα Ἑλληνα ἀξιωματικόν.

Τὰ λοιπὰ καλύπτει σιγή.

Ἐπεὶ δὲ τῆς τιμῆς τῆς Ἑλλάδος ἠγωνίσθη ἔπειρο τις καὶ ἄλλος μέγας τις Γερμανός, οὐχὶ δὲ ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς νέας, ἀλλὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ οὐχὶ διὰ ξίφους καὶ σφαίρας, ἀλλὰ δι' ὄπλων πνευματικῶν κείται δὲ οὐχὶ παρὰ τὰς ὀχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ πέραν τοῦ ἄλλου μέρους τῆς πόλεως. Εἶνε δ' οὗτος ὁ Κάρολος Ὁτφρείδος Μύλλερως, ὁ δαιμόνιος ἀρχαιοοδίφης, ὅστις ἐν τῷ Ἐργχειριδίῳ τῆς Ἀρχαιολογίας οἰοεὶ ὑπερεμάχησε τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, κηρύξας ὅτι αὐτὴν μόνην θεωρεῖ ὡς τέχνην, τὸν δ' ἑλληνικὸν λαὸν θεωρῆσας καὶ μόνον ὡς ἐπαρκῶς δυνηθέντα νὰ κατάρξῃται τῆς τέχνης καὶ νὰ προαγάγῃ αὐτὴν μέχρι τελειότητος. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ παρεχωρήθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ θεοῦ νὰ μεταβῇ εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ νὰποθάνῃ ἐν Ἀθήναις καὶ νὰ ταφῇ κατὰ τὸν Κολωνὸν ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν αἰωνίων καλλιτεχνημάτων, ἅτινα ὑπῆρξαν τὸ ὄνειρον ὄλου αὐτοῦ τοῦ βίου. Τὸ εἰς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς στίχους ἐντεταμένον ἐπιγράμμα τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου ἀγγέλλει ὅτι ἐκεῖνον, τὸν ἐμπιστον φίλον τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ σοφίας, ἡ Ἑλλάς, μετὰ μακροῦς ἀγῶνας ἐλευθέρᾳ ἀναστᾶτα, φιλίως ἐδέχθη καὶ ἡ νέα Ἀκαδημία ἔθαψε χαίρουσα τὸν νεκρὸν παρὰ τὴν παλαιὰν Ἀκαδημίαν. Ἀλλὰ τὴν εὐσέβειαν ταύτην φαίνονται ἐλάχιστα εὐλαβούμενοι οἱ Ἀθηναῖοι θηρευταί, ἐπειδὴ σπανίως διέρχονται ἀπὸ τοῦ τάφου τοῦ Μυλλέρου χωρὶς νὰ κενώσωσι τὸ ὄπλον αὐτῶν κατὰ τῆς λευκοπλεύρου στήλης. Ἄλλ' οὐχ ἦτον πολλοὶ Γερμανοὶ λόγιοι θὰ ζηλεύωσι τὸν μέγαν φιλέλληνα ἐπὶ τῷ κλασικῷ αὐτοῦ τάφῳ, ἐπὶ τῷ ὕπνῳ αὐτοῦ κατὰ τὸν Κολωνὸν ὅπου «πυκνότεραι δ' εἶσω κατ' αὐτὸν εὐστομοῦσ' ἀηδόνες», ἐπὶ τῷ χορικῷ ἐκείνῳ ᾄσματι τοῦ Σοφοκλέους, ὅπερ φαίνεται ἀκόμη ἠρέμα ἀντηχοῦν διὰ τοῦ ἄερος. Ὁ Ὁτφρείδος Μύλλερως, γεννηθεὶς τῇ 16[28 Αὐγούστου τοῦ 1797 ἐν Brieg, ἀπέθανε τῇ 20[1 Αὐγούστου τοῦ 1840 ἐκ διαλείποντος πυρετοῦ προσβαλόντος αὐτὸν τὸ πρῶτον ἐν ᾧ ἠσχολεῖτο περὶ ἀνασκαφῆς ἐν Δελφοῖς. Παρ' αὐτῷ κείται, ὁμοίως δι' ἑλληνικοῦ ἐπιγράμματος τιμηθεὶς, ὁ Γάλλος Κάρολος Λενορμάν, τοῦλάχιστον ἡ καρδιά του.

Νικηφόροι ἀγωνισταὶ! ὡς αἱ στήλαι αἱ ἐν τῷ σταδίῳ δηλοῦσαι τὴν ἀφειρητὴν καὶ τὸ τέρμα ἴστανται στήλαι ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν. Εἶνε στεναὶ καὶ ὀλίγον εὐρεταὶ πλάκες λίθιναι ἰστάμεναι ὄρθιοι ἢ ἀμέσως ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐπὶ βάσειώς τινας

καὶ φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος, εἰς οὗ τὴν μνήμην εἶνε ἀφιερωμένα.

Κοσμημάτα ἀπομιμούμενα τὸ ριπιδιοειδὲς φύλλον τοῦ φοίνικος καὶ διὰ μικροτέρων, ἐλαστικῶς συνεστραμμένων φύλλων καὶ σπειροειδῶς πεπλεγμένων ἐλικῶν συνδεόμενα μετὰ τῶν ἀκρωτηρίων, ἀνθέμια οἷα τὰ συνήθως ἐν χρήσει κατὰ τὰς γωνίας τῶν ἀστωμάτων, ἐπέστερον συνήθως τὸ ἀνώτερον γείσον. Τοιαῦται δ' ἐπιτάφιοι στήλαι ἦσαν τὸ συνηθέστατον εἶδος τῶν μνημείων ἤδη παρὰ τοὺς ἀρχαίους, διὸ τὸ βραδινὸν αὐτῶν καὶ χάριεν σχῆμα ἦτο χαρακτηριστικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας. Αἱ Ἀθηναῖοι ἔχουσιν οἰονεὶ τὴν ἀπῆραν αὐτῶν δδὸν καὶ τὸ μέγα αὐτῶν κομητήριον κατὰ τὴν δδὸν τὴν ἀγούσαν εἰς Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ παρὰ τὴν ἰσρὰν πύλιν, δι' ἧς ποτε διήρχετο ἡ πομπὴ ἡ διευθυνομένη πρὸς τὰ Μυστήρια, ἔθλα νῦν κεῖται τὸ νατῆριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐκεῖ ἀποκαλύπτεται τὰ νῦν τὸ κυριώτατον νεκροταφεῖον τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, ἀπάγεται ὁ συνεστωρευμένος χοῦς, ὁ τάφος οὗτος τῶν τάφων, δι' ἀντικλινῶν ἀπομακρύνεται τὸ δι' αὐτῶν βέον ὕδωρ, καὶ ἀκτινοβολοῦσα ὑπὸ τῶν μαρμάρων ἀνεγείρεται πόλις ὅλη τῶν νεκρῶν, μουσεῖον τῶν λαμπροτάτων καλλιτεχνημάτων κατὰ χώραν κείμενον, κυρίως δὲ δάσος ἐκ στηλῶν λευκῶν, ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα τῶν μνημείων ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν ἀνω περιγραφεισῶν στηλῶν, ὧν ἀπομιμήματα εὐρίσκουμεν ἐν τῷ νεκροταφεῖῳ τῶν διαμαρτυρουμένων καὶ ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ· μάλιστα δὲ καὶ αὐτὰ αἱ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸν Κεραμεικὸν ἀφωρομήθησαν ἀπὸ τῆς εὐρέσεως τοιαύτης τινὸς βραδινῆς στήλης τῷ 1862.

Ὡς εἰ ἦσαν νικηφόροι ἀθληταὶ οἱ ταφέντες εὐρίσκουμεν ἐν ταῦθ' αὖτε καὶ ἐκεῖσε τοὺς ἀνδριάντας αὐτῶν καὶ τὰς εἰκόνας, ἀναγινώσκουμεν ἐπιγράμματα καὶ ἐγκώμια εἰς αὐτοὺς, καὶ χαιρομεν βλέποντες τὸν ἐξ ἀνθέων καὶ στεφάνων κόσμον αὐτῶν, ἐπειδὴ ὁ στέφανος εἶνε σύμβολον φαιδρᾶς εἰρήνης, διὸ καὶ στέφονται δι' αὐτοῦ οἱ θανόντες. Συνήθως οἱ Ὀλυμπιονεῖαι ἐτιμῶντο διὰ τῆς ἰδρύσεως εἰς αὐτοὺς ἀνδριάντος, ἐπὶ δὲ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου ὑπῆρχον τοιοῦτοι ἀνδριάντες ἐν Ὀλυμπίᾳ περὶ τοὺς τριεχιλίους. Ἄλλ' ὁ νικητὴς ἐν τῷ ὀλυμπικῷ ἀγῶνι τοῦ βίου καταφρονεῖ τὸν κοινορτὸν τῆς γῆς καὶ ἐκφεύγει· κατηρεῖς δὲ βλέπουσιν αὐτὸν ἀποχωροῦντα οἱ ἀπομύνοντες, ὅσοι δὲν εἶνε ἐτι ὠραιοὶ πρὸς τὴν νίκην. Ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τῶν ἀθηναίων νεκροταφείων μετὰ τῆς νίκης συμπαρίσταται καὶ ὁ χωρισμὸς καὶ σειρά ὅλη τῶν λεγομένων οἰκογενειακῶν σκηνῶν. Σύζυγοι χωριζόμενοι, ἀγαπητοὶ ἀποσχισθέντες ἀλλήλων παρέχουσι ἀλλήλοις τὴν χεῖρα, ἡ μήτηρ στολίζει τὴν περιλημμένην θυγατέρα, φεῦ! τοῦ θανάτου τὴν νύμφην, ὁ δὲ Ἔρμης ὁ ψυχοπομπὸς ἀπάγει τὴν σκιάν ἡρέμα πρὸς τὸ τοῦ Χάρωνος ἀνάκτιον. Τοιαύτη τις σκηνὴ ἐπὶ παραδείγματι εἰκονίσθη ἐν τῷ νεκροταφεῖῳ τῶν διαμαρτυρουμένων εἰση-

γήσει τῆς χήρας τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἀυλικοῦ θεράποντος Busch ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ. Ἀσθενῆ καὶ φθίνοντα, καθήμενον ἐπὶ τῆς εἰρας τοῦ, ἀποχαιρετίζον αὐτὸν ἡ σύζυγος συγκινητικώτατα, ὡς ἐν τῷ τάφῳ του Niebuhr ἐν Βόννη.

Σχεδὸν δ' ἐρχόμεθα εἰς τὸν πειρασμὸν γὰρ δεχθόμεν καὶ ἄλλον τινὰ παραλληλισμὸν μεταξὺ τῶν νικῶντων καὶ τῶν θνησκόντων, ἀναλογιζόμενοι παραδόξον τι ἔθος τῶν νέων Ἑλλήνων, οὗ ἀπομίμησις ἐγένετο ἐνίοτε καὶ κατὰ τὸ ἡμέτερον νεκροταφεῖον. Ὡς γνωστὸν οἱ νικῶντες ἐν τοῖς ἀγῶσι ἀξιοῦνται οὐχὶ σπανίως πολυτελῶν ἀγγείων ὡς ἄλλου. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἔθηκεν ὡς ἄθλον τοῦ δρόμου ἀργυροῦν κρατῆρα ὑπὸ σιδωνίων τεχνιτῶν κατασκευασθέντα· ἐν δὲ τοῖς Παναθηναίοις οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον γεγραμμένους ἐξ ὀπτῆς γῆς ἀμφορεῖς πλήρεις ἐλαίου, εἰκονίζοντο δὲ ἐπὶ τῶν πανθηναίων τούτων ἀγγείων τῶν ἐπ' ἄλλῳ διδομένων οἱ διάφοροι ἀγῶνες. Κατ' ἀναλογίαν δὲ τούτου τοῦ ἔθους συνεβίβησαν οἱ ἀρχαῖοι γὰρ συγκαίωσι μετὰ τῶν νεκρῶν ἢ συνάπτωσι διάφορα κομψὰ ἀγγεῖα· καὶ δὴ τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων κατασκευάζοντο ἰδίᾳ πρὸς διὰκόσμησιν τῶν τάφων, διὸ καὶ εὐρίσκονται μόνον ἐν ἀρχαίοις τάφοις, ὡς τοῦτο ἐξηγεῖται καταλλήλως ἐν τῷ μουσειῷ Νεαπόλεως διὰ δύο προτύπων τάφων. Δυναμέμεθα λοιπὸν, ἂν θέλωμεν, γὰρ θεωρήσωμεν τὰ γεῖα ταῦτα ὡς ἄλλα τοῦ ἀγῶνος παρεχόμενα ὑπὸ τῶν οἰκείων τοῖς ἀφικομένοις εἰς τὸ τέμα τῆς ἐπιγείου αὐτῶν σταδιοδρομίας.

Ὅστις σήμερον ποτὲ ἐν Ἀθήναις, παρακινούμενος ἐκ τῆς ἀτυνήθους καὶ πανηγυρικῆς θέας τοῦ ἐν ἀνοικτῷ φερέτρῳ κηδευομένου νεκροῦ, ἀκολούθησεν κηδεῖαν τινὰ καὶ ἐπισκεφθῆ τὸ ὠραῖον νεκροταφεῖον πέραν τοῦ Ἰλισσοῦ ἢ τὸ τῶν πτωχῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισσοῦ, οὗτος θὰ παρατηρήσῃ μικρὸν τι γεγονός παρεχόν ἀφορμὴν εἰς πολυλάς σκέψεις. Ἐπὶ ἐκάστου τάφου δὴλα δὴ εἶνε ἐμπεπηγμένα σταυροειδῶς δύο βράχδοι, ἐκεῖναι ἐφ' ὧν στηριζόμενον ἐφέρετο τὸ φέρετρον κατὰ τὴν κηδεῖαν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐτέρας αὐτῶν κρέματα τεθραυσμένη ὑδρία. Ἡ ὑδρία ἄγεται καὶ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τὴν πηγὴν ἕως θραυσθῆ· ἤδη ἐν ἡ στιγμῇ ὁ νεκρὸς σηκόμεται, ῥίπτεται καὶ θραύεται ὑπὸ τῶν οἰκείων πλήρης ὕδατος ὑδρία. Μοὶ εἶπον ὅτι οἱ ἐπιζῶντες πράττουσι τοῦτο ἐκ προλήψεως, ἐπειδὴ ἄλλως ἀποθνήσκει μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλο μέλος τῆς οἰκογενείας. Καὶ ἴσως μὲν ὑπάρχει αὕτη ἡ πρόληψις, ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶνε αὕτη ἡ ἀφορμὴ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἔθους. Τί δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ; Αἱ τεθραυσμένα αὐτὰ ὑδρία εἶνε ὁμοίως ἀγγεῖα ἄλλου; Οὐδὲ τοῦτο, ἀλλὰ πάντως τι ἀνάλογον.

Πιστεύω δὴλα δὴ ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη εἶνε ἀνάμνησις παλαιοτάτου τινὸς ἔθους τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ τὴν ταφὴν προσεφέροντο εἰς τὸν νεκρὸν τρεῖς θυσίαι, ἰδίως ἐλαίου χοαί, αἵτινες ἐπανελαμβάνοντο καὶ κατόπιν καθ' ὠρισμένους καιροὺς τοῦ

ἔτους. Τὰ δὲ ἀγγεῖα ὧν ἐγένετο χοήσις, τὰς λεγόμενας *ληκίθους*, ἐφ' ὧν οὐ σπανίως ἀπεικονίζεται ἡ σπονδὴ αὐτή, συνείθιζον νὰ ῥίπτωσιν ὀπίσθεν ἑαυτῶν ἐντεῦθεν δ' εὐρηται λήκυθοι ἢ ὀστρακὰ αὐτῶν παρὰ τὰς ἀρχαίας νεκρῶν στήλας ὡς καὶ ἐν τοῖς λειψάνοις νεκρωσίων πυρῶν. Ὅμοίως λοιπὸν κατὰ τὰς νεοελληνικὰς ταφὰς ῥίπτει ὁ ἱερεὺς ὀλίγον δι' ὕδατος βεβρωγμένον χῶμα ἐπὶ τὸ φέρετρον· ἡ δὲ ὑδρία ἐξ ἧς ἐλήφθη τὸ ὕδωρ, ἀφ' οὗ κλεισθῆ ὁ τάφος, θραύεται καὶ τίθεται ἐπ' αὐτοῦ. Ἐν γένει δὲ οὐδὲν σκευὸς χρησιμεύσαν πρὸς τὴν ταφήν ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμεύσῃ πλέον εἰς τοὺς ζῶντας καὶ ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διὰ τί ἀφίνονται καὶ αἰθάβδοι ὧν ἐγένετο χρῆσις πρὸς μεταφορὰν τοῦ φερέτρου.

Ἐν Ἀθήναις θεωροῦνται μὲν αἱ ὑδρίαὶ ὡς σύμβολα τοῦ θανάτου, διὸ ἔτι καὶ τὴν σήμερον ἀπομιμῶνται αὐτὰς ἐπὶ μαρμάρου. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ἕνεκα τοῦ ἀνδρὸς Ἄδου, ἵνα δροσίῳσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποικομένου, ὡς ἐκτίθεται ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον ἐν τῷωματίῳ ἔνθα συνέβη ὁ θάνατος ἀγγεῖον πλήρες ὕδατος καὶ καίουσα λυχνία. Πιστεύω ὅμως ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν μνημείων παριστανόμενα δὲν εἶνε ὑδρίαί, ἀλλὰ τεροδοχοὶ κάλπαι, ἔχουσαι μόνον τὸ ὄνομα κοινὸν μετὰ τῶν ὑδριῶν. Ὑδρίαί δὲ πράγματι ἔθετον οἱ ἀρχαῖοι. Ἐλληνες ἐπὶ τῶν τάφων ἀνυπάνδρων, εἰς σημεῖον ὅτι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ μετὰσχῶσι τοῦ γαμήλιου λουτροῦ καὶ ἀπέθανον ἄτεκνοι, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν τίθεται στέφανος νυμφικὸς ἐπὶ τοῦ φερέτρου τῶν ἀγάμων. Κατὰ τὸν Πολυδεύκην ἐπὶ τοιούτων μνημείων παρίστατο ἡ εἰκὼν παρθένου φερούσης τὴν ὑδρίαν ἐν χερσὶ· καὶ οὕτως ἀνεγνώριζεν ὁ νοήμων ὁδοιπὸρος ἐν τῷ ἀχρηστῷ μείναντι ἀγγεῖῳ τὸ τεκμήριον, ὅτι αὐτὴ ἐτελέσθη μὲν ἑτερομερῆς τις σταδιοδρομία, ἀλλ' ἡ λαμπὰς ἐκρατήθη καὶ δὲν ἐδόθη εἰς ἄλλους ἐν τῷ δρομικῷ ἀγῶνι.

Κατὰ τὰ Παναθηναῖα, δι' αἰ ἰδρύθη ἀρχικῶς τὸ Στάδιον παρὰ τὸν Ἰλισθόν, ἐτελείτο πρὸς τοὺς ἄλλους ἀγῶσι καὶ ἡ λεγομένη λαμπαδηδρομία. Ἐν τῷ σέβει τῆς νυκτὸς ἠγωνίζοντο νεανία πεζοὶ ἢ ἔφιπποι δρομικῶν ἀγῶνα κρατοῦντες λαμπάδας, ἃς ὤφειλον νὰ φέρωσιν ἀνημμένους μέχρι τοῦ τέρατος καὶ νὰ παραδώσωσιν αὐτὰς ἔτι καιούσας εἰς τοὺς ἐπομένους. Τοιαύτη τις λαμπαδηδρομία, πρὸς ἣν ὁ Ἰταλὸς ἱστοριογράφος **Gionio** παρέβαλε τὴν κληρονομικῶς συνεχιζομένην ἀκρὴν τοῦ οἴκου τῶν **Μεδίκων**, εἶνε καθόλου ὁ βίος ἐν ᾧ ὁ υἱὸς λαμβάνει τὴν λαμπάδα ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ πατρὸς. Καὶ ἡ μὲν λαμπὰς ἐξακολουθεῖ καίουσα, ἀλλ' οἱ φέροντες αὐτὴν ἀποκάνουσιν ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ ἀπέρχονται οἴκαδε.

* * Α.

Ὁ ἀπαίδευτος αἰτιάται τοὺς ἄλλους δι' ὅσα αὐτὸς πάσχει κακὰ, ὀρχίσας νὰ παιδεύεται αἰτιάται ἑαυτὸν, ὁ δὲ πεπαιδευμένος οὔτε ἄλλοιοῦτε αὐτόν.

Η ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΛΑΞΕΓΑΙΕΡ

[Μυθιστορία Ἰουλίου Σανδῶ].

Συνεχὴς τῆς σελ. 88.

Θ'

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα καὶ οὐδὲν ἐφάνετο μέλλον νὰ διαταράξῃ αὐτὰ· διότι ὁ Βερνάρδος, εἰς ἣν εὐρίσκετο θέσιν, ἦτο ἀπρόσβλητος καὶ ὁ μαρκήσιος οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο λογικῶς νὰ ἐλπίζῃ ἢ τὸ νὰ μὴ ἐπέλθῃ ποτὲ εἰς τὸν νεανίαν ἢ ἐπιθυμία νὰ μεταβάλῃ διαγωγὴν. Ὅσάκις δὲ ὁ μαρκήσιος παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιπολαίου χαρκατῆρος του, ἐλησμονεῖ ὑπὸ ποῖον τίτλον ὁ υἱὸς τοῦ Σταμπλῆ παρεκάθητο εἰς τὴν τράπεζάν του καὶ παρὰ τὴν ἐστίαν του, τότε ἠγάπα ἢ μάλλον εὐχαρίστως ἠνείχετο αὐτόν. Κατὰ τὰς ὥρας ὁμοίως τῆς μονώσεώς του, ὅτε βυθίζομενος εἰς τὰς σκέψεις του ἐξήταζε τὴν θέσιν εἰς ἣν περιήλθε, τότε ἐπανήρχετο εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ἐξαχτάται ἐκ τοῦ Βερνάρδου ἐπέεζε καὶ ἐβασάνιζεν αὐτόν· τότε ἐθεώρει τὸν νεανίαν ἐκείνον ὡς ἐχθρὸν παρ' ἑαυτῷ ἐγκατεστημένον καὶ ἡ ὑπαρξίς του ἐφάνετο αὐτῷ ὡς τὸ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δαμοκλέους ἐπικρεμάμενον ξίφος. Ὅθεν ὑπῆρχον δι' αὐτὸν δύο Βερνάρδοι, ὧν τὸν μὲν ἕνα ἠγάπα, τὸν δὲ ἕτερον ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ ἐξαφανιζόμενον ἑκατὸν πῶδας ὑπὸ τὴν γῆν. Δὲν εἶχε λοιπὸν πλέον, ὁσάκις ὠμίλει μετὰ τῆς κυρίας Βωμπέρ, τὰς παραφορὰς ἐκείνας καὶ τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν ἔδειξε κατ' ἀρχάς· δὲν ἦτο πλέον ὁ αὐτὸς μαρκήσιος, ὁ ἀκράτητος ἐκείνος, ὅστις ὡς ἀτίθαστος ἵππος ἀνεπήδα καὶ ἔφευγε καλπάζων πρὸς φαντασιώδεις χώρας· εἶχε μεταβληθῆ ὀσσωδῶς· διότι ἡ πραγματικότης, ὡς ῥωμαλέα ἀμαζῶν ἐτιθήσασεν αὐτὴν καὶ ἐὰν ἀπεπειρᾶτο εἰσέτι νὰ τῇ διαφύγῃ ἐνίοτε, αὐτὴ σταματῶσα αὐτὸν ἐβύθιζεν εἰς τὰ πλευρὰ του τὰ σιδηρὰ αὐτῆς κέντρα. Ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς κυρίας Βωμπέρ τὸ θάρρος καὶ ἡ εἰς ἑαυτὴν πεποίθησις εἶχον κάπως ἐλαττωθῆ· οὐχὶ διότι ἐγκατέλειψε τὰ σχέδια της—αὐτὴ δὲν ἦτο γυνὴ τοσοῦτον εὐκόλως ἀποθαρρυνόμενη,— ἀλλὰ διότι, ὁσάκις ἐπεχείρει νὰ καθησυχάσῃ τὸν μαρκήσιον, αὐτὸς ἠθάνετο αὐτὴν διστάζουσαν, τεταραγμένην, ἀναποφάσιστον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ βαρὼνις ἀπώλεσε πλέον τὴν τόλμην τὴν ἐπὶ τοσοῦτον στηρίζουσαν αὐτὴν καὶ τὴν βεβαιότητα ἐκείνην περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἣν εἶχε κατορθώσει νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τὸν γηραιὸν εὐπατρίδην· διότι ἔλαβε νῦν καιρὸν νὰ σπουδάσῃ τὸν Βερνάρδον· εἶδεν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐπέισθη ὅτι δὲν εἶχεν οὔτε τὸν νοῦν ἐκείνον, οὔτε τὸν χαρακτῆρα τὸν κατερχόμενον εἰς συμβιβασμούς· ἐνόει ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἀνθρωπον λεπτόν καὶ ὑπερήφανον δυνάμενον νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς ἄλλους τοὺς ὄρους του, ἀλλὰ μὴ ἀνεχόμενον νὰ ἐπιβληθῇ τις αὐτῷ, ἱκανὸν ν' ἀπαρνηθῇ τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, ἀλλὰ μὴ ἐκπί-